

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Externis Regulis Amoris Et Morum, Legibus Utique, ac Præceptis
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium, necnon Decalogi & Ecclesiae -
Libros Vndecim Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput CXV. Objecta dissolvuntur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73203)

ergo formalem, & saltem negligentiam formaliter culpabilem Gregorius IX. (Author istius canonis) requirit.

1104 3°. damnum ex facto formaliter inculpabili secutum, non est imputabile operanti, tamquam voluntarium, utpote nec formaliter, nec virtualiter præcognitum: nullo enim modo prævideri potuit, per eam prudentiam, quam poterat, & debebat adhibere, quamque de facto adhibuit. Ergo non est imputabile operanti, tamquam causa moralis illius. At nullus tenetur ad restitutionem damni ratione iniustæ damnificationis, nisi fuerit causa moralis illius. Non enim sufficit esse, vel fuisse causam illius physicam. Aliàs qui in somno, vel amentia ædes alterius incendisset, teneretur de damno, ratione iniustæ acceptionis. Quod nullus admittit.

1105 4°. dum damnificatio alterius coram Deo est inculpata, pro ea non tenemur Deo satisfacere per contritionem, & poenitentiam. Ergo nec proximo per restitutionem.

1106 5°. ut obligemur coram Deo, ratione iniustæ acceptionis, debemus coram Deo iniuste damnificasse. Coram Deo verò non damnificavit iniuste, nisi qui saltem interpretativè voluit damnificare. Quæ enim omnino præter intentionem eveniunt, à Deo, & coram Deo nullo modo imputantur; nec homo, ex cuius facto sequuntur, propter ea iniustitiæ à Deo arguitur, magis quam propter ea quæ mere fortuito sequuntur.

1107 Dixi in assertione, culpam theologicam debere esse *contra iustitiam commutativam*: quia, cum restitutio sit actus iustitiæ commutativæ, & in ea attendatur æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem, ait S. Thomas q. 62. a. 1. non est facienda restitutio ex iustitia commutativa, ob damnificationem iniustam, nisi ista iniustitia fuerit contra iustitiam commutativam, ideòque reparari debeat secundum recompensationem rei ad rem.

1108 Nec tamen sufficit culpa interna contra iustitiam commutativam, sed externa requiritur. Quia nulla est obligatio restitutionis ob iniustam damnificationem, nisi hæc realiter, & effectivè fuerit subsecuta; non subsequitur autem effectivè, & realiter, sed affectivè duntaxat, ex solo affectu interno.

1109 Hinc Bonacina de restit. disp. 1. q. 1. p. 1. n. 4. cum Vasquez, Azorio, & Clave-regia, colligit (contra Sotum) ad restitutionem non teneri reum, qui legitime interrogatus, negavit veritatem. Unde secutum est alteri damnum. Quia non tenebatur ex iustitia commutativa dicere veritatem, nec alterius procurare utilitatem.

1110 2°. Suarez to. 4. de poenit. disp. 32. sect. 6. colligit, ad eam etiam non teneri Confessarium, etiam Parochum, culpabiliter omitterentem monere poenitentem de obligatione restituendi, quam habet, modò eum

positivè non inducat ad non restituendum. Quia licet Parochus ex iustitia commutativa teneatur procurare bonum spirituale poenitentis; non tamen temporale tertii, cui poenitens restituere debet.

3°. Lessius c. 9. dub. 16. n. 210. concludit, homicidam non teneri restituere innocenti, cui homicidium à se patratum imputatur, dummodò imputationem istam non procuraverit, nec ad eam positivè concurrenit: quia imputationem istam ex iustitia commutativa impedire non tenetur.

4°. Dicatillus disp. 3. n. 68. 70. & 72. censet ad restitutionem non teneri furem, qui domum alienam nocte ingressus, laternam, vel facem accensam manu præferens, domum casu, ac præter intentionem incendit, vel è domo egrediens, eam apertam omnino inadvertenter reliquit; unde factum est, ut alii fores eam ingressi, multa surripuerint. Verùm hoc admitti non potest, nisi exactissimam, seu diligentissimam ad illa damna præcavenda diligentiam adhibuisset: ad eam quippe si teneatur, qui rebus alienis de consensu domini utitur in sui utilitatem; majori ratione ad eam tenetur, qui domum domini malitiosè ingreditur ad furandum contra domini voluntatem. Inexcusabilis proinde est à culpa theologica, si domum in egressu non clausit, nec diligentiam tantam adhibuerit, ut aliena domus non incenderetur: cum ex iustitia teneretur id diligentissimè præcavere. Quod si fecisset, domus nec incensa fuisset, nec spoliata. Quòd verò non fecerit, imputandum majori studio ipsius ad furandum, vel (post-furtum) è domo illa se subducendum, quam ad damnum domini vitandum. Nec enim domum nocte claudere omittunt domus iustè diligentes custodes; multò minus diligentiores, & diligentissimi, nec id unquam obliviscuntur.

CAPUT CXV.

Objecta dissolvuntur.

Objicies 1°. (cum Adriano, dicente ad obligationem restitutionis ratione damni illati, sufficere illatum fuisse ex culpa iuridica) qui culpabiliter, saltem culpà iuridicà, damnificavit proximum in bonis, causavit inæqualitatem in rebus ipsius, sive id fecerit culpabiliter coram Deo, sive non. Ergo tenetur inæqualitatem illam tollere per restitutionem.

Nego consequentiam: quia nec ad id tenetur ratione rei acceptæ, nec ratione contractus (ut supponitur) nec ratione iniustæ acceptionis, uti probavimus.

Objicies 2°. omnes fatentur, quòd quicumque latà culpà iuridicà alteri damnum fecit, obligetur eidem pro quantitate damni restituere. Atqui culpa lata iuridica esse potest absque culpa theologica.

Nego majorem, si lata culpa juridica fuerit abique theologica, & sermo sit de obligatione restitutionis, ratione injustæ acceptationis præcisè, non ratione contractûs.

1115 Objicies 3°. Exodi 21. dicitur: *Siquis aperuerit cisternam, & foederit, & non operuerit eam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisterna reddet pretium jumentorum.* Et cap. 22. *Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stames segetis in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.*

Respondeo 1°. in principio capitis 21. dicitur: *Hæc sunt judicicia*, id est judicialia præcepta, que propones eis; adeoque leges illas esse judiciales, id est directivas judiciorum; cujusmodi alia inveniuntur ibidem, scilicet lex talionis, *oculum pro oculo, dentem pro dente*; lex de occisione furis nocturni, & diurni; lex de reddendo quinque boves pro uno, & quatuor oves pro una; quam S. Thomas q. 62. a. 3. ad 1. dicit esse judicialem, ad cujus observantiam nullus tenetur post Christi adventum. 2°. leges illas fundari in præsumptione, quòd damna illa acciderint ex negligentia theologicè culpabili operandi cisternam, cavendique ne ignis succensus vicinis noceret segetibus, prout frequenter contingit, sic quidem, ut licet negligentia non sit directè voluntaria, sit tamen talis indirectè, & interpretativè.

1116 Objicies 4°. cap. finali de injuriis Gregorius IX. dicit: *Si culpa tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata... aut hac imperitiâ tuâ, aut negligentia evenerunt, jure super his satisfacere oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam. Quòd si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, teipsum liberare velis; quòd tamen ad liberationem non sufficit, si fera animalia, vel qua consueverant nocere, fuissent; & quam debueras, non curasti diligentiam adhibere. Sanè licet qui occasionem damni dat, damnum dedisse videatur; secus tamen est in illo dicendum, qui, ut non accideret, de contingentibus nihil omisit. Ubi Pontifex 1°. distinguit culpam & injuriam ab imperitiâ & negligentia, ac nihilominus ex utraque dicit oriri obligationem satisfaciendi pro damno. 2°. distinguit inter animalia fera, & non fera, sive conlucta, vel non conlucta nocere, & dicit etiam pro damno à non feris causato esse satisfaciendum. 3°. eum solum excusat à non restituendo damno illato, qui, ut non contingeret, de contingentibus nihil omisit.*

Respondeo Gregorium IX. ibi firmare potius assertionem nostram, quam infirmare: cum requirat culpam theologicam, ad hoc ut restituendum sit damnum illatum, uti vidimus n. 1100. Nec obstat 1°. in contrarium: solum enim distinguit culpam latissimam, vel latiore, & injuriam ex ea

Tom. II.

illatam, ab imperitiâ, & negligentia proveniente ex culpa lata, uti colligitur ex eo quod subdit: *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere.* Manifestè ergo loquitur de ignorantia, quam debuit depellere, quamque alii similis conditionis præcavere solent, quamque proinde ille non præcavit ex culpa lata. Non obstat etiam 2°. quia ibi etiam dicit, restituendum non esse ad æqualitatem, nisi dum animalia erant consuetata nocere; si autem id non consueverant, teneri quidem dicit ad aliquam satisfactionem, non æqualem damno; sed hoc non ex naturali obligatione restitutionis, quæ postulat damnum ad æqualitatem reparari; sed jure positivo humano, pœnali utique, quod non obligat ante Judicis sententiam. Non denique 3°. quia ibi Pontifex de omnibus omninò contingentibus, seu eventibus non loquitur, sed de iis contingentibus, quæ vir prudens illius conditionis præcaveret: quorum proinde præcautio omitti non solet, nisi ex culpa lata. Si enim de omnibus omninò contingentibus loqueretur, etiam de fortuitis loqueretur. Apud omnes verò certum est, neminem teneri ex casu planè fortuito, ne levissimè quidem culpabili.

Objicies 5°. naturalis æquitas postulare videtur, ut damnum potius luat nocens, quàm innocens, id est potius ille qui damnum intulit, quàm qui passus est: quandoquidem obligatio restitutionis non oritur ex culpa, quasi pœna illius, sed ex inæqualitate quam induxit qui damnum intulit. Idque significare videtur *L. multa jura §. injuria* Instit. de obligat. quæ ex delicto nascuntur. *L. qui occidit §. in hac quoque actione ff. ad Legem Aquiliam.* Unde Glossa ibi dicit, *ludentem etiam ex culpa levissima teneri. Lege etiam si servus ff. de noxial. action. dicitur, quòd si animal tuum, vel servus, te inscio, damnum intulerit, facta depascendo, animal proximi, vel servum occidendo, &c. teneris animal tuum, vel servum tradere damnificato, licet damnum acciderit absque culpa, & negligentia tua.*

Respondeo, naturalem quidem æquitatem postulare, ut damnum potius luat qui illud culpabiliter intulit, quàm qui inculpate passus est; non autem ut illud luat qui inculpate coram Deo damnum intulit, adeoque coram Deo innocens est. Unde obligatio restitutionis coram Deo non oritur ex inæqualitate quacumque, sive quomodocumque causata; aliàs oriretur ex inæqualitate casu omninò fortuito, absque ulla culpa, etiam juridica, causata; quod ne ipsi quidem Adversarii concedunt. Sicut verò ipsi culpam ad hoc requirunt juridicam, nos theologicam requirimus ad obligationem coram Deo. Nec contraria sunt jura objecta, utpote pœnalia, & non procedentia in foro poli, sed in foro fori, nec obligantia ante

Judicis sententiam, quâ latâ, sæpè quidem punitur quis sine culpa theologica, sed non sine causa: sic enim statuunt ad cautelam, ut quisque diligentior sit in præcavendo proximi damno, sicut & in custodia suorum animalium, & fervorum, ne aliis inferant nocementum.

1118 Objicies 6°. si vera esset assertio nostra, sequeretur, neminem, etiam obligatum ex officio, v. g. Judicem, Advocatum, Medicum, Architectum, restituere debere damna inconsideranter illata; uti nec Parochum, aut Consiliarium; qui inconsiderato consilio suo alteri fuit causa positiva damni.

1119 Respondeo 1°. Lessium quidem, Vasquez, Cardinalem de Lugo, Wiggers, Amicum, &c. admittere, nullum ex prædictis ad restitutionem teneri sub mortali, nisi ex culpa theologica mortali. Sed hoc non videtur mihi verum. Aliàs nemo, etiam obligatus ex contractu, restituere deberet damna, nisi causata per culpam suam theologice mortalem (cujus oppositum probatum est cap. 113. & 114.) esse enim videtur par ratio eorum qui ex officio, atque eorum qui ex contractu tenentur: cum obligati ex officio, obligentur ex quasi contractu, imò ex contractu quodam implicito. Impliciti vero contractus atque expliciti par est ratio. Cumque officiorum (sicut & contractuum) alia gratis suscipiantur, ad solam aliorum utilitatem, ut dum quis ad solam requisitionem mandantis, & in solam ipsius utilitatem, negotia ipsius gerit, vel fundum ei emit; alia tam ad utilitatem suscipientium, quam aliorum, ut officium Judicis, Advocati, Medici, & eorum omnium, qui ex officio stipendium accipiunt. De iis, ob tantam similitudinem, & rationis paritatem, omninò videtur philosophandum sicut de obligatis ex contractu. Unde etiam de utrisque pariformiter statuunt leges. Nam tutores, curatores, & alii negotiorum alienorum gestores, qui ad officia ista sponte se non obtulerunt, solum tenentur de lata culpa & dolo. *L. aut prator ff. de negotiis gestis.* Si se ingesserint, seu sponte obtulerint, etiam de levi. *L. tutori Cod. eod. tit. Et L. quidquid tutoris Cod. At arbitrium tutela. Et §. 1. tit. 28. Instit. de obligat. quæ quasi ex contractu nascuntur.* Imò aliqui tenentur ex culpa levissima, ut nautæ, aurigæ, &c. *L. ad hoc nautæ, quam refert ipsemet Dicastillus l. 2. tr. 3. n. 410.*

Respondeo itaque 2°. negando sequelam. Tum quia licet obligati ex officio ad præcavenda proximi damna, ratione injustæ acceptionis, non teneantur ad compensanda damna inconsideratè illata, absque culpa theologica; teneantur ratione contractus impliciti, vel quasi contractus, ut proximè vidimus, fateturque Dicastillus n. 84. docetque Tannerus disp. 4. q. 6. n. 55. dicens, communem hanc esse sententiam. Tum quia in-

consideratio, seu imprudentia in ipsis vix, aut ne vix quidem contingit absque culpa theologica. Et ideo S. Raymondus lib. 2. tit. de præscription. §. 35. monet, quod dum Judices ferunt iniquam sententiam per imprudentiam. . . in judicio anime teneantur ad restitutionem: in culpa enim fuit ipsis sua imprudentia: quia scilicet debitam considerationem non adhibuerunt.

Objicies 7°. saltem sequeretur, cum ad restitutionem non teneri, qui volens occidere Petrum, præter intentionem occidit Paulum, quem per errorem putabat esse Petrum. Nec eum qui conburit domum Titii, quam putabat Caji: cum occisio Pauli, & incensio domus Titii tunc non sit theologice culpabilis, defectu cognitionis, & voluntarii. At istud dici non potest. Tum quia *L. cum innocentem ff. de injuriis dicitur: Si injuria mihi fiat ab eo cui sum ignotus, aut si quis putat me Titium esse, cum sim Cajus, prevalet quod principale est, injuriam eum mihi facere velle, & ideo injuriarum habeo actionem.* Tum quia occidens ex errore Petrum Clericum, pro Paulo similiter Clerico, incurrit excommunicationem, ut rectè docet noster Petrus Cornejo disp. ult. de censur. dub. 2. cum aliis communiter.

Respondet Cardinalis de Lugo disput. 7. sect. 3. talem dignum quidem esse condemnationem in penam, sed ante sententiam non teneri ad restitutionem, si per errorem invincibilem occiderit Paulum loco Petri, &c. quia non fecit injuriam externam, & effectivam Petro: utpote quem non occidit, quamvis occidere voluerit. Nec Paulo: quia ipse occisio non fuit ipsi voluntaria: non enim processit ex voluntate occidendi Paulum, sed Petrum.

Sed melius responderetur negando sequelam. Quia (quidquid sit de speculatione metaphysica) in praxi moraliter non contingit, quod occidens Paulum pro Petro, id faciat per errorem prorsus invincibilem, & theologice inculpata. Malitiosa namque voluntas, & passio ipsius in Petrum, causa est istius erroris, sicut & incircumspectionis, præcipationis, &c. causa (inquam) quod præcipitanter prorumpat ad inferendum ictum, non adhibita debita circumspectione & præcautione, ne unum pro alio occideret, ne combureret domum unius pro domo alterius, &c. Unde, in illa causa, ipsi voluntaria est occisio Pauli, combustio domus Titii, &c. Et hoc est quod dicitur *Legge cum innocentem*, videlicet *injuriam eum mihi facere voluisse*, &c. Hoc etiam confirmat doctrina S. Thomæ proximè referenda, sicut & doctrina satis communiter recepta, quod inconsideratio & inadvertentia proveniens ex causa culpabili, sit culpabilis.

Talis proinde à Judice merito condemnatur ad restituendum Paulo & Titio, cum ad id etiam ante sententiam teneatur. A

fortiori ille qui Petrum Clericum pro Paulo Clerico per errorem occidit, excommunicationem incurrit: quia secundum canones illam incurrit, qui Clericum voluntariè occidit. Ipse verò Clericum voluntariè occidit: scivit enim Clericum esse, quem occidere voluit; exte:naque occisio Petri Clerici processit ab interna voluntate occidendi Clericum. Atqui excommunicatio annexa non est occisioni Clerici, propter rationem individualement hujus, vel illius Clerici; sed propter dignitatem statùs clericalis, quam eo ipso violavit, quo Clericum occidere voluit. Nec dubium quin talis contrahat irregularitatem; maximè cum S. Thomas in 4. dist. 25. q. 2. a. 2. q. 2. ad 3. dicat, quòd ille qui ignoranter occidit hominem, homicidio casuali dicitur homicida, & irregularitatem incurrit, si dederit operam rei illicita, vel omiserit debitam diligentiam: quia jam quodammodo efficitur voluntarium. Et 2. 2. q. 64. a. 8. Ille qui non remouet ea, ex quibus sequitur homicidium, si debeat remouere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter. Uno modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debebat, homicidium incurrit. Alio modo, quando non adhibet debitam sollicitudinem. Et ideo, secundum jura, si aliquis det operam rei licite, debitam diligentiam adhibens, non incurrit homicidii reatum. Si verò det operam rei illicita (prout in omnibus casibus objectis) vel etiam det operam rei licite, non adhibens diligentiam debitam, non evadit homicidii reatum (nec proinde irregularitatem) si ex ejus opere mors hominis sequatur. Et ad 3. Secundum canones imponitur pœna his qui casualiter occidunt, dantes operam rei illicita, vel non adhibentes diligentiam debitam.

CAPUT CXVI.

Culpam theologiam (quam necessariam diximus ad obligationem restitutionis, ratione injustæ acceptionis, seu damnificationis) mortalem esse debere, ut obligatio sit sub mortali, aliqui probabiliter affirmant, alii probabiliter negant; pari (ut videtur) utrumque probabilitate. In praxi proinde pars aetior, seu obligatio sub mortali supponenda est.

1123 **E**um, qui ex culpa theologica mortali proximum graviter damnificavit, teneri ad restitutionem sub mortali, nemo est qui dubitet: quia cum damnificatio fuerit plenè voluntaria, eaque in materia gravi; nihil ei deest ad inducendam gravem restitutionis obligationem.

1124 Eum etiam, qui ex culpa theologica veniali proximum leviter damnificavit, sive in materia levi, teneri ad restitutionem, seu damni istius reparationem sub veniali, communis est sententia, licet ei contradicat Vasquez de restit. c. 2. §. 2. n. 10. Et ratio id suadet: quia quisquis voluntariè justitiam

commutativam violavit, inter se & proximum inæqualitatem ponendo, debet inæqualitatem illam tollere, domino non condonante. Qui certè condonare cenferi non potest, ubicumque materia est parva: quis enim dixerit, communem divitem nolle sibi restitui 12. vel 15. asses sibi furto sublatos?

Eum denique, qui in materia gravi proximum damnificavit ex culpa theologica, solum veniali ob defectum plenæ & perfectæ deliberationis, saltem sub veniali obligatum esse ad restitutionem, negant quidam plerique Noviores, Sorus, Lessius, Henriquez, Sanchez, & cum ipsis Tamburinus lib. 8. tr. 3. c. 2. §. 5. Sed graviores Authores affirmant, Adrianus quodlib. 11. supposito 2. Corduba, Rebellus, alique multi, quorum opinio videtur longè probabilior. Quia sicut deliberationis imperfectio dimittit quidem, sed non tollit rationem veræ culpæ theologicæ, contra justitiam commutativam; ita dimittit, sed non tollit obligationem restitutionis, ratione injustæ damnificationis.

Tota igitur quæstio est, an qui graviter proximum damnificavit ex culpa theologica contra justitiam commutativam, sed non nisi veniali, ob defectum plenæ deliberationis, ad restitutionem teneatur sibi mortali? Sub veniali dumtaxat teneri plerique docent, & probabiliter docent. Quia obligatio restitutionis, ex radice injustæ acceptionis, seu damnificationis, commensurari debet injustæ acceptioni, seu damnificationi, non materiæ acceptæ. Igitur ex acceptione solum venialiter injusta solum exurgit obligatio venialis. Nam ex radice levi, levis, non gravis exurgit obligatio: cum oporteat effectum esse proportionatum causæ, sicut pœnam culpæ. Et sicut sub nulla culpa theologica ad restitutionem tenetur, qui grave damnum intulit ex culpa theologicè nulla; sic ad restitutionem sub solo veniali tenetur, qui grave damnum intulit ex culpa theologicè solum veniali.

Nihilominus sub mortali ad restitutionem teneri docent etiam non pauci: quia licet obligatio restituendi originem suam sumat ex injusta damnificatione; supposita tamen injusta damnificatione, quantitatè m, seu magnitudinem obligationis ex natura rei sumit à quantitate damni voluntariè, & culpabiliter illati: quemadmodum obligatio voti, licet originem suam sumat à voluntate voventis, sicut & obligatio legis à voluntate Legislatoris; supposita tamen voventis, & Legislatoris voluntate, quantitatè, seu magnitudinem obligationis ex natura rei sumit à quantitate, seu magnitudine rei per votum promissæ, vel per legem præceptæ, uti ostendimus in materia de legibus.

Et hoc indicare videtur Gregorius IX. cap. finali de injuriis, cum dicit, quòd qui occasione damni dat, damnum dedisse vide-